

شناسایی تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان کامیاران، استان کردستان)

دکتر حامد قادرمرزی

عضو هیأت علمی دانشگاه کردستان
ghadermarzi61@yahoo.com

داود جمینی

دانشجوی دکترا و عضو باشگاه پژوهشگران و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سنندج
davood.jamini@gmail.com

چکیده

با توجه به شرایط نامساعد روستاهای شهرستان کامیاران به لحاظ نرخ بیکاری بالا و فقر روستاییان که تبعات منفی بسیاری را به دنبال دارد، هدف از پژوهش حاضر شناسایی تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان مذکور است. پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کمی بوده که با روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش را کلیه سرپرستان خانوار روستایی شهرستان کامیاران (۱۳۲۰۷ نفر) تشکیل می‌دهد که در ۱۴۷ روستا ساکن هستند. با توجه به محدودیت‌های پیش‌رو (بالا بودن هزینه مالی و زمانی و دشواری دسترسی به کلیه سرپرستان خانوار)، محققان قادر به بررسی نظرات کلیه سرپرستان خانوار نبوده و با استناد به جدول بارتلت و همکاران، که از روش‌های رایج برای برآورد حجم نمونه است، ۱۸۵ نفر از سرپرستان خانوار روستایی را به‌عنوان نمونه آماری برآورد کرده‌اند. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه محقق-ساخته‌ای بود که روایی (صوری) و پایایی آن، به‌ترتیب توسط کارشناسان و اساتید دانشگاهی و پیش‌آزمون، به تأیید نهایی رسید. نتایج پژوهش نشان داد مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در محدوده مورد در قالب پنج عامل مهم شناسایی شده‌اند که در مجموع توانسته‌اند حدود ۶۶ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. عوامل شناسایی شده و درصد تبیین هر یک به‌ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: عامل اقتصادی (۲۲/۱۵۶ درصد)، عامل مدیریتی - آموزشی (۱۴/۷۶۵ درصد)، عامل زیرساختی (۱۱/۱۳۴ درصد)، عامل اجتماعی - فرهنگی (۹/۸۱۷ درصد) و عامل محیطی (۷/۶۵ درصد).

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، کارآفرینی، تعیین‌کننده‌های کارآفرینی، شهرستان کامیاران.

Identification Determinants of Entrepreneurship Development in rural settlements (Case Study: Kamyaran Township, Kurdistan Province)

Dr Hamed Ghadermarzi

Faculty member of the University of Kurdistan
ghadermarzi61@yahoo.com

Davood Jamini

PhD Student of Geography and Rural Planning, Young Researchers and Elite Club, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran
davood.jamini@gmail.com

Abstract

Due to the Unfavorable conditions of the villages in Kamyaran township, in terms of unemployment and Rural poverty, that has it many negative consequences, the aim of this study is the identification determinants of entrepreneurship development in rural settlements in Kamyaran township. This research is a quantitative research that it has been done descriptive and analytical methods. Forms the study population all of rural household heads that are resident in the Kamyaran Township (13207 people) and they live in 147 villages. Due to limitations that there was by contrast carrying out research (High financial cost and time limitation and the difficulty of access to all heads of households), the researchers were unable review the comments all headed households and with using the Bartlett et al table, that is a common technique for estimating sample size, have estimated 185 rural households as the statistical sample. The main research tool, was a researcher- made questionnaire that the its validity and reliability, receipt to final approval respectively by the experts and academics and so Pre-test. The results indicated that the most important determinants of entrepreneurship development in the study area have been identified in the five important factor and these factors in total, have an explain about 66 percent of the variance in the dependent variable. Factors identified and explanation percent of them in order of importance are: Economic Factor (22.156 percent), Education Management Factor (14.765 percent), Infrastructure Factor (11.134 percent), Socio-Cultural Factor (9.817 percent) and Environmental Factors (7.65 percent).

Keywords: rural development, entrepreneurship, entrepreneurship Determinants, Kamyaran Township.

مقدمه

سکونتگاه‌های روستایی کشورمان، به‌واسطه عدم دسترسی و یا دسترسی ضعیف به بسیاری از امکانات و خدمات آموزشی، بهداشتی، ارتباطی، اعتباری، حمل و نقل، زیرساختی و ... که ناشی از سوء مدیریت نهادهای متولی توسعه روستایی در کشور است، با چالش‌های متعددی از جمله مهاجرت، ناامنی غذایی، فقر، بیکاری، تخریب محیط‌زیست، حاشیه‌نشینی، بیماری، اعتیاد و بزه‌کاری مواجه هستند و روز به روز بر شدت و تنوع این چالش‌ها افزوده می‌شود و قشر تلاشگر روستایی را به سوی آینده‌ای مبهم سوق می‌دهند تا جایی که بسیاری از محققان، آینده‌بینان را برای قشر تلاشگر روستایی کشورمان پیشبینی می‌کنند (شمس‌الدینی و جمینی، ۱۳۹۵: ۴۸-۴۷). با توجه به پیوند عمیق بین وضعیت اقتصادی روستاییان و شاخص‌های مختلف کیفیت زندگی، بهبود وضعیت و شرایط اقتصادی روستاییان راهکار مناسبی در راستای توسعه جوامع روستایی کشورمان است. مروری بر مبانی و متون علمی موجود، نشان‌گر این مطلب است که بسیاری از صاحب‌نظران و محققان توسعه بر این نکته تأکید دارند که توسعه و ترویج کارآفرینی در میان روستاییان، یکی از کاربردی‌ترین و مناسب‌ترین راهبردها جهت غلبه بر مشکلات اقتصاد روستایی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی آنان است (قادرمرزی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۴؛ رحمان شریف، ۲۰۰۸: ۱). کارآفرینی با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد، نوآوری و ایجاد رفاه، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی جوامع روستایی ایفا می‌کند. تجربه بسیاری از کشورهای فقیر پرجمعیت که طیف وسیعی از جمعیت آن‌ها را روستاییان تشکیل می‌دهند، بیانگر این نکته است که توجه به مقوله کارآفرینی می‌تواند از مهاجرت روستاییان به شهرها کاسته و زمینه‌های اشتغال، رفاه و پیشرفت آنان را در همان روستای محل سکونتشان فراهم نماید. همچنین، در بسیاری از متون این نکته دیده می‌شود که اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه برای فرار از بیکاری با کمک نیروی کارآفرینی، حیاتی دوباره یافته و این مهم موجب توجه خاص کشورهای مختلف به موضوع کارآفرینی شده است (صدیقی، ۱۳۹۳: ۶۶-۶۵).

کارآفرینی و کارآفرینان به عنوان سمبل و نماد تلاش و موفقیت و همچنین، منشاء تحولات بزرگ در زمینه‌های تولیدی، خدماتی، تجاری و نیز، موتور محرک توسعه، پیشرفت اقتصادی، ایجاد شغل و اصلاح اجتماع محسوب می‌شوند (اورباتو و همکاران، ۲۰۱۰: ۵؛ گرو و استن، ۲۰۰۶: ۲). بنابراین، با توجه به نقش موثر توسعه کارآفرینی در توسعه اقتصادی و به‌ویژه در زمینه توسعه فرصت‌های شغلی، ترویج و توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی از الزاماتی است که باید در رأس برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی قرار گیرد.

سکونتگاه‌های روستایی واقع در شهرستان کامیاران مانند بسیاری از سکونتگاه‌های روستایی کشور، با مشکلات عدیده اقتصادی و به‌ویژه در زمینه اشتغال و کارآفرینی مواجه هستند. در راستای توسعه اقتصادی شهرستان کامیاران، ترویج و توسعه کارآفرینی در میان روستاییان این شهرستان، از مهم‌ترین راهبردهایی است که باید در رأس برنامه‌های توسعه این شهرستان قرار گیرد. این مهم در صورتی محقق می‌شود که عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در شهرستان موثر شناسایی شود. لذا، پژوهش حاضر با هدف شناسایی تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان کامیاران انجام گرفته است.

سوابق و ادبیات پژوهش

تاکنون از کارآفرینی تعاریف مختلفی به وسیله اندیشمندان ارائه شده است. کارآفرینی فرایند ایجاد، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت به منظور تولید کالاها و خدمات‌های آتی (شان و ونکاتارامان، ۲۰۰۰: ۲۲۱)، همراه با صرف وقت، تلاش بسیار و پذیرش خطرهای مالی، روحی، اجتماعی برای به دست آوردن منابع مالی، رضایت شخصی و استقلال است (آسکن و یلدریم، ۲۰۱۱: ۶۶۵). در این میان کارآفرین کسی است که با کشف و شناخت فرصت‌های محیطی و بهره‌گیری مناسب از

1. Rehman Sherief

2. Urbano et al

3. Gurol and Astan

4. Shane and Venkataraman

5. Askun and Yildirim

فرصت‌ها بتواند در شرایط پر ابهام و ریسک آمیز به ابتکارات و نوآوری‌ها و ایجاد کسب و کار جدید اقدام کند (ایمنی قشلاق و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۲۱؛ پولیتیس^۶، ۲۰۰۵: ۴۱۲). از نظر دکتر احمدپورداریانی کارآفرین فردی است دارای ایده و فکر جدید که از طریق ایجاد کسب و کار با بسیج منابع که توأم با مخاطره‌پذیری مالی، اجتماعی و حیثیتی است، محصول یا خدمت جدید به بازار ارائه می‌دهد (احمدپور و عرفانیان، ۱۳۸۸: ۸۸).

کیگندو^۷ عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را به سه گروه ویژگی‌های شخصیتهای کارآفرین، ویژگی‌های شرکت و محیط آن تقسیم کرده است (کیگندو، ۲۰۰۲: ۲۴۱). گرت و کوین^۸، توانایی مدیریت صحیح تغییرات محیطی و واکنش نشان دادن به موقع در برابر آن‌ها را یکی از عوامل مهم و اثرگذار بر موفقیت کارآفرینان به حساب می‌آورند (گرت و کوین، ۲۰۰۷: ۱۸). واگنر و استرنبرگ^۹، عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی را به سه گروه عوامل کلان، خرد و ویژگی‌های شخصیتهای کارآفرینان تقسیم کرده‌اند (واگنر و استرنبرگ، ۲۰۰۴: ۲۲۹). راشل^{۱۰}، در مطالعات خود بیان می‌کند که محیط کارآفرینی از عواملی مانند عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تشکیل می‌شود که در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت‌های کارآفرینی اثرگذارند (راشل، ۲۰۰۸: ۴۳۳). لرنر و هابر^{۱۱}، عوامل اثرگذار بر موفقیت شرکت‌های کارآفرینانه را به چهار گروه ویژگی‌های فردی کارآفرینان، حمایت‌های مالی و مشورتی دولتی، جذابیت‌های محیطی محل فعالیت شرکت و تنوع خدمات قابل ارائه تقسیم کرده‌اند (لرنر و هابر، ۲۰۰۱: ۷۷). از دیدگاه هاشمی و همکاران توسعه کارآفرینی به عوامل فرهنگی - اجتماعی، محیطی و زیرساختی، اقتصادی و نهادی بستگی دارد (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۹). جمینی در کتاب خود با عنوان "کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی" عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی ایران را در قالب شکل زیر آورده است (شکل ۱).

شکل ۱- عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی (جمینی، ۱۳۹۴: ۱۱۸)

6. Politis

7. Kiggundu

8. Garrett and Covin

9. Wagner & Sternberg

10. Russel et al

11. Lerner and Haber

در مجموع با توجه به اهمیت مبحث کارآفرینی در توسعه جوامع روستایی، تاکنون تحقیقات متعددی در این زمینه انجام گرفته است و در ادامه به نتایج چند مطالعه مهم اشاره می‌شود. نتایج پژوهش جمشیدی و همکاران (۱۳۹۳) در ارتباط با شناسایی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی بخش میانگوه شهرستان اردل نشان داد عوامل اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی، ترویجی، فردی و رفتاری و محیطی از مهم‌ترین عواملی هستند که می‌توانند به توسعه کارآفرینی روستاییان محدوده مورد مطالعه کمک نمایند.

جمشیدی و همکاران (۱۳۹۴) در یک مطالعه میدانی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان مینودشت را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش از چهار شاخص نوگرایی، پیش‌قدمی برای ایجاد تغییر، ریسک‌پذیری و رقابت‌پذیری برای سنجش مشخصه‌های کارآفرینی در میان روستاییان استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد میانگین نمره کلی کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه ۲/۵۸۵ بوده و اکثر افراد مورد مطالعه به لحاظ مشخصه‌های کارآفرینی در طبقات بسیار ضعیف و ضعیف قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان داد متغیرهای سطح تحصیلات، تعداد سهام، تجربه قبلی در زمینه کارآفرینی، میزان درآمد و سابقه فعالیت در شرکت تعاونی تولید کشاورزی، دارای تأثیر مثبت بر متغیر وابسته پژوهش بوده‌اند. نتایج پژوهش جمینی و همکاران (۱۳۹۴) در ارتباط با تعیین‌کننده‌های کارآفرینی زنان روستایی شهرستان روانسر نشان داد هفت عامل اقتصادی، محیطی، فردی - مدیریتی، اجتماعی - فرهنگی، زیرساختی، آموزشی - ترویجی و فنی از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه هستند. سنجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به سنجش و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه کارآفرینی اکوتوریسم در روستاهای گردشگری رود دره‌ای (روستاهای واقع در مجاورت دره‌ها) استان تهران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد راهبرد "ارائه منابع و تسهیلات مالی و اعتباری کم‌بهره به روستاییان برای راه‌اندازی کسب‌وکارهایی در حوزه گردشگری روستا" دارای بالاترین اولویت به لحاظ برنامه‌ریزی برای توسعه کارآفرینی اکوتوریستی در منطقه است و تقویت این راهبرد برای توسعه کارآفرینی در روستاهای استان، مهم‌ترین پیشنهاد محققان در مطالعه حاضر بوده است.

نتایج پژوهش رحمان شریف (۲۰۰۸) با عنوان کارآفرینی به‌عنوان یک محرک اقتصادی در توسعه روستایی نشان داد کارآفرینی با تحریک استعدادهای بومی و ایجاد شرکت‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی توسعه می‌یابد و منجر به توسعه اقتصادی نواحی روستایی می‌شود. نتایج پژوهش فولمر^{۱۲} و همکاران (۲۰۱۰) با هدف شناسایی تعیین‌کننده‌های کارآفرینی در روستاهای غرب بنگال با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری نشان داد سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان، تعداد محصولات، پشتیبانی مالی خانواده، نوآوری، ثروت و وضعیت شغلی از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه هستند. نتایج مطالعه چاکرابورتی^{۱۳} (۲۰۱۴) با هدف بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر توسعه کارآفرینی در یکی از بخش‌های منطقه آسام در هند نشان داد سن، جنس و درآمد سالانه تأثیر مستقیمی را بر روی توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه دارند.

در یک جمع‌بندی کلی از سوابق و مبانی نظری پژوهش، می‌توان چنین عنوان کرد که با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و محیطی هر منطقه، عوامل خاصی بر روند توسعه کارآفرینی روستاییان تأثیرگذار هستند که ممکن است خاص آن منطقه بوده و یا با دیگر مناطق دارای تشابهاتی باشند. لذا، از نظر نگارندگان جهت توسعه کارآفرینی در هر مکان جغرافیایی، باید متناسب با شرایط حاکم بر منطقه، برنامه‌ریزی را پیشنهاد کرد که بیشترین تطابق را با شرایط محیطی و اجتماعی اقتصادی آن مکان داشته باشد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ تقسیم‌بندی‌های ارائه شده به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ روش از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی می‌باشد که با هدف شناسایی تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی

¹² . Folmer

¹³ . Chakraborty

شهرستان کامیاران انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش را کلیه سرپرستان خانوار روستایی شهرستان کامیاران تشکیل می‌دهد که بر اساس نتایج آخرین سرشماری‌های مرکز آمار کشور، تعداد آن‌ها ۱۳۲۰۷ نفر بوده است. با توجه به محدودیت‌های مالی و زمانی و همچنین دشواری برقراری ارتباط با کلیه سرپرستان خانوار روستایی، با استفاده از جدول بارتلت و همکاران (۲۰۰۱)، ۱۸۵ نفر از سرپرستان خانوار روستایی به‌عنوان نمونه آماری برآورد گردید. ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه محقق-ساخته بود که در قالب طیف پنج قسمتی لیکرت (۱= بسیار کم؛ ۲= کم؛ ۳= متوسط، ۴= زیاد و ۵= بسیار زیاد) طراحی شده است. جهت بررسی روایی ابزار مورد استفاده از نظرات کارشناسان و اساتید دانشگاهی استفاده شد و پس از اعمال نظرات آن‌ها در چندین مرحله به تأیید نهایی آن‌ها رسید و روایی ابزار تأیید گردید. در ادامه برای بررسی پایایی پرسشنامه طراحی شده از پیش آزمون استفاده گردید. به این صورت که محققان تعداد ۳۰ پرسشنامه را در یکی از روستاهای خارج از محدوده مورد مطالعه تکمیل و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده بالاتر از ۰/۷ به‌دست آمد و نشان‌گر پایا بودن ابزار مورد استفاده بود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

شناسایی تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان کامیاران

در راستای توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه، مهم‌ترین گام شناسایی عواملی است که به توسعه کارآفرینی در میان سرپرستان خانوار روستایی شهرستان کامیاران منجر شوند. برای دستیابی به مهم‌ترین عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه در قالب چند عامل محدود و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از عامل‌ها، از روش آماری تحلیل عاملی استفاده شد. هدف از این کار، دستیابی به ابعادی است که به صورت پنهانی در مجموعه گویه‌ها وجود دارد ولی به آسانی قابل مشاهده نمی‌باشند، است. یافته‌ها نشان داد مقدار KMO برابر با (۰/۷۶۸) بوده و نشان‌دهنده وضعیت مناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است. مقدار بارتلت نیز برابر با ۳۰۶۲/۷۸۷ محاسبه شد که در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار بود. برای تعیین تعداد عوامل در این تحقیق عواملی مورد پذیرش قرار گرفتند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از ۱ باشد. بر این اساس تعداد پنج عامل که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از عدد ۱ بود، استخراج گردید. در جدول (۱) تعداد عوامل استخراج‌شده، مقدار ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هر یک از عوامل و فراوانی تجمعی درصد واریانس عوامل نشان داده شده است. در مجموع نتایج نشان می‌دهد ۵ عامل شناسایی شده توانسته‌اند حدود ۶۵/۵ درصد از واریانس متغیر وابسته (عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران) را تبیین کنند. در این میان عامل اول تونسته است حدود ۲۲ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین نماید و عوامل دوم تا پنجم به ترتیب توانسته‌اند ۱۴/۷۶۵ درصد، ۱۱/۱۳۴، ۹/۸۱۷ و ۷/۶۵۰ درصد از واریانس تعیین‌کننده‌های کارآفرینی را در محدوده مورد مطالعه تبیین نمایند.

جدول ۱- عامل‌های استخراج شده در خصوص عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	۴/۴۴۲	۲۲/۱۵۶	۲۲/۱۵۶
دوم	۲/۵۹۱	۱۴/۷۶۵	۳۶/۹۲۱
سوم	۱/۹۳۴	۱۱/۱۳۴	۴۵/۰۵۵
چهارم	۱/۹۲۹	۹/۸۱۷	۵۴/۸۷۲
پنجم	۱/۵۸۹	۷/۶۵۰	۶۵/۵۲۲

در این پژوهش برای چرخش عامل‌ها از روش وریماکس استفاده شده است. در این مرحله متغیرهایی که بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵۰ دارند، معنی‌دار فرض شده که در جدول ۶ نشان داده شده‌اند.

نام‌گذاری عامل‌ها

عامل اول: نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد هفت متغیر تسهیلات بانکی با بهره پایین؛ سهولت شرایط وثیقه و ضامن معتبر جهت دسترسی به تسهیلات بانکی؛ توان مالی خانواده؛ سهولت شرایط بازپرداخت وام؛ مالکیت منابع سرمایه‌ای (زمین، دام، ادوات کشاورزی و...)؛ بازاریابی مناسب برای محصولات تولید شده و تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی در عامل اول بارگذاری شده‌اند و در مجموع توانسته‌اند ۲۳/۴۳۱ درصد از واریانس متغیر وابسته پژوهش را (تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران) تبیین کنند. با توجه به ماهیت درونی متغیرهای فوق، عامل اول اقتصادی نام‌گذاری گردید.

عامل دوم: نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد پنج متغیر تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه توسط نهادهای متولی؛ برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی کارآفرینی؛ تشکیل انجمن‌ها و تعاونی‌های کارآفرینی در نواحی روستایی؛ برقراری ارتباط آموزشی بین کارآفرینان و روستاییان و ترویج بیشتر مزایای حاصله از فعالیت‌های کارآفرینانه در عامل دوم بارگذاری شده‌اند. این متغیرها توانسته‌اند ۱۴/۰۵۰ درصد واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین نمایند. از آنجایی که متغیرهای فوق بر توسعه فعالیت‌های مدیریتی و آموزشی در بین روستاییان شهرستان کامیاران جهت توسعه کارآفرینی دلالت دارند، عامل دوم مدیریتی - آموزشی نام‌گذاری شد.

عامل سوم: متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم (احداث کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و صنایع تبدیلی و تکمیلی؛ توسعه خدمات زیرساختی از قبیل گاز، آب، جاده و...؛ احداث و یا توسعه بازارهای محلی و احداث انبار و سردخانه جهت نگهداری محصولات تولیدات کشاورزی به‌ویژه در فصل تابستان) توانسته‌اند ۱۰/۱۶۳ درصد واریانس تعیین‌کننده‌های کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران را تبیین کنند. از آنجایی که متغیرهای فوق بر توسعه بسترهای کالبدی و زیرساختی جهت توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه تأکید دارند، عامل سوم زیرساختی نام‌گذاری شد.

عامل چهارم: نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد چهار متغیر تشویق و ترغیب روستاییان به فعالیت‌های گروهی و مشارکتی در زمینه کارآفرینی؛ نشر و توزیع مجلات و پوستره‌های کارآفرینی در میان روستاییان؛ وجود قشر جوان و جویای کار در سطح روستاها و افزایش ارتباطات اجتماعی بین روستاییان و کارآفرینان نمونه منطقه با تبیین ۱۰/۱۵۲ درصد واریانس متغیر وابسته، در عامل چهارم بارگذاری شده‌اند. مفهوم درونی متغیرهای فوق مبین عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر توسعه کارآفرینی در میان روستاییان شهرستان کامیاران است. لذا، عامل چهارم، اجتماعی - فرهنگی نام‌گذاری شد.

عامل پنجم: این عامل، آخرین عامل مهم شناسایی شده جهت توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه می‌باشد که توانسته است ۸/۶۳۲ درصد از واریانس متغیر وابسته پژوهش را تبیین نماید و در آن متغیرهای دسترسی مناسب به منابع آب؛ شناسایی الگوی مناسب کارآفرینی منطبق با شرایط غالب محیطی منطقه و تنوع شرایط توپوگرافی و اقلیمی حاکم بر منطقه قرار گرفته‌اند. با توجه به ماهیت متغیرهای فوق، پنجمین عامل شناسایی شده در توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران، محیطی نام‌گذاری شد.

جدول ۲- نام‌گذاری عامل‌ها، ضرایب عاملی دوران یافته تعیین‌کننده‌های توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران

عامل	مؤلفه	بار عاملی
اقتصادی	تسهیلات بانکی با بهره پایین	۰/۷۴۳
	سهولت شرایط وثیقه و ضامن معتبر جهت دسترسی به تسهیلات بانکی	۰/۶۲۹
	توان مالی خانواده	۰/۷۱۷
	سهولت شرایط بازپرداخت وام	۰/۷۰۷
	مالکیت منابع سرمایه‌ای (زمین، دام، ادوات کشاورزی و...)	۰/۵۸۹
	بازاریابی مناسب برای محصولات تولید شده	۰/۵۹۷
مدیریتی -	تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی	۰/۶۵۶
	تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه توسط نهادهای متولی	۰/۹۰۹

۰/۶۷۰	برگزاری کلاسها و دوره‌های آموزشی کارآفرینی	آموزشی
۰/۶۸۹	تشکیل انجمن‌ها و تعاونی‌های کارآفرینی در نواحی روستایی	
۰/۶۲۳	برقراری ارتباط آموزشی بین کارآفرینان و روستاییان	
۰/۶۹۵	ترویج بیشتر مزایای حاصله از فعالیت‌های کارآفرینانه	
۰/۸۲۱	احداث کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و صنایع تبدیلی و تکمیلی	زیرساختی
۰/۷۳۹	احداث و یا توسعه بازارهای محلی	
۰/۷۴۹	توسعه خدمات زیرساختی از قبیل گاز، آب، جاده و ...	
۰/۶۸۲	احداث انبار و سردخانه جهت نگهداری محصولات و تولیدات کشاورزی به‌ویژه در فصل تابستان	
۰/۶۳۰	تشویق و ترغیب روستاییان به فعالیت‌های گروهی و مشارکتی در زمینه کارآفرینی	اجتماعی - فرهنگی
۰/۸۲۶	نشر و توزیع مجلات و پوسترهای کارآفرینی درمیان روستاییان	
۰/۸۰۲	وجود قشر جوان و جویای کار در سطح روستاها	
۰/۷۶۹	افزایش ارتباطات اجتماعی بین روستاییان و کارآفرینان نمونه منطقه	
۰/۷۲۷	دسترسی مناسب به منابع آب	محیطی
۰/۷۴۳	شناسایی الگوی مناسب کارآفرینی منطبق با شرایط غالب محیطی منطقه	
۰/۶۲۹	تنوع شرایط توپوگرافی و اقلیمی حاکم بر منطقه	

در نهایت با توجه به نتایج حاصل شده، مدل تجربی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران طراحی گردید (شکل ۲).

شکل ۲- مدل تجربی تعیین‌کننده‌های کارآفرینی روستاییان شهرستان کامیاران

بحث و نتیجه‌گیری

در راستای غلبه بر مشکلات جوامع روستایی، راهکارهای متعددی از سوی اندیشمندان توسعه روستایی ارائه شده است. کارآفرینی یکی از مهم‌ترین گزینه‌های پیشنهادی برای برون‌رفت جوامع روستایی در برابر مشکلات گسترده آن‌ها به‌ویژه در زمینه بیکاری و فقر است. با توجه به نرخ بالای بیکاری در بین روستاییان استان کردستان و از جمله شهرستان کامیاران، پرداختن به برنامه‌ریزی توسعه کارآفرینی در میان روستاییان این شهرستان، از الزاماتی است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان و متولیان این شهرستان قرار گیرد. لذا پژوهش حاضر با هدف کلی شناسایی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان کامیاران انجام گرفته است. نتایج پژوهش در ارتباط با تعیین‌کننده‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه

نشان داد پنج عامل در توسعه کارآفرینی روستاییان شهرستان می‌توانند نقش موثری را ایفا نمایند. عوامل شناسایی شده به- ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: عوامل اقتصادی، مدیریتی - آموزشی، زیرساختی، اجتماعی - فرهنگی و محیطی. از آنجایی که پژوهشگران متعددی (غیاثوندغیائی و همکاران (۱۳۹۱)؛ جمشیدی و همکاران (۱۳۹۳)؛ جمینی و همکاران (۱۳۹۴)؛ سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۴)؛ شریف (۲۰۰۸)؛ فولمر و همکاران (۲۰۱۰) و چاکرابورتی (۲۰۱۴)) در مطالعات خود بر همه عوامل فوق و یا تعدادی از آنها به‌عنوان عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی اشاره کرده‌اند، لذا نتایج مطالعه فوق با مطالعات پیشین همسو می‌باشد. بنابراین در راستای توسعه کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه توجه به تقویت عوامل شناسایی شده به- ویژه دو عامل اقتصادی و مدیریتی - آموزشی از الزاماتی است که باید مورد توجه متولیان امور روستایی قرار گیرد.

منابع

- احمدپور داریانی، محمد و عرفانیان، امیر (۱۳۸۸). تبیین ارتباط توسعه اقتصادی با دو مقوله «توسعه کسب و کار» و «کارآفرینی». *مجله علمی و پژوهشی شریف*، شماره ۴۹، صص: ۹۲-۸۵.
- ایمنی قشلاق، سیاوش؛ خانی، فضیله و هاشمی، سعید (۱۳۹۱). نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه تطبیقی: روستای کندون و اسکندان شهرستان ماکو). *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، شماره ۱۸، صص: ۲۳۸-۲۱۷.
- تقدیسی، احمد؛ جمینی، داود؛ جمشیدی، علیرضا و آریان پور، آزاد (۱۳۹۲). تحلیل فضایی و سطح‌بندی نواحی روستایی منطقه اورامانات بر اساس شاخص‌های اشتغال. *برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*، سال ۳، شماره ۹، صص: ۱۸۰-۱۵۷.
- جمشیدی، علیرضا؛ جمینی، داود و نظری‌سرمازه، حمید (۱۳۹۳). بررسی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه موردی: زنان روستایی بخش میانکوه شهرستان اردل). *فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه*، سال ۵، شماره ۱، صص: ۹۴-۷۵.
- جمشیدی، علیرضا؛ جمینی، داود؛ قنبری، یوسف؛ طوسی، رمضان و پسرکلو، موسی (۱۳۹۴). بررسی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان مینودشت. *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، سال ۶، شماره ۱۵، صص: ۲۲۵-۲۱۱.
- جمینی، داود (۱۳۹۴). کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی. *انشارات سخنوران*، تهران.
- جمینی، داود؛ تقدیسی، احمد و جمشیدی، علیرضا (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل فضایی اشتغال و بیکاری در شهرستان‌های استان کرمانشاه. *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، سال ۶، شماره ۲۲ (ویژه‌نامه)، صص: ۸۸-۶۹.
- جمینی، داود؛ تقدیسی، احمد؛ علی‌پور، خالد و فیضی، شلیر (۱۳۹۴). تحلیل عاملی متغیرهای پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی در میان زنان روستایی شهرستان روانسر. *مطالعات اجتماعی - روانشناختی زنان*، سال ۱۳، شماره ۱، صص: ۸۸-۶۳.
- رکن‌الدینی افتخاری، علیرضا و سجاسی‌قیداری، حمدالله (۱۳۸۹). توسعه روستایی با تاکید بر کارآفرینی (تعاریف، دیدگاهها و تجربیات). *انتشارات سمت*، تهران.
- سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره و رکن‌الدین افتخاری، علیرضا (۱۳۹۴). سنجش و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه کارآفرینی اکوتوریسم در روستاهای گردشگری رود دره‌ای استان تهران. *آمایش جغرافیایی فضا*، سال ۵، شماره ۱۶، صص: ۹۰-۷۳.
- شمس‌الدینی، علیو جمینی، داود (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد نهادهای متولی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد معادلات ساختاری مورد مطالعه: شهرستان جوانرود. *جغرافیا و توسعه*، شماره ۴۳، ۱۳۹۵، صص: ۵۰-۳۵.
- صیدایی، سیداسکندر و صادقی، حجت‌اله (۱۳۹۴). کارآفرینی و برنامه‌ریزی توسعه روستایی. *انتشارات شاخص پژوه*، اصفهان.
- غیاثوندغیائی، فرشته، فرج‌الله حسینی، سید جمال و سید محمود حسینی (۱۳۹۱). تحلیل عاملی مؤثر بر توسعه کارآفرینی تعاونی‌های تولیدی کشاورزی. *فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، شماره ۲، صص: ۱۲۰-۱۰۷.
- قادرمزری، حامد؛ جمشیدی، علیرضا؛ جمینی، داود و نظری‌سرمازه، حمید (۱۳۹۴). شناسایی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه موردی: دهستان شلیل شهرستان اردل). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، سال ۵، شماره ۱۷، صص: ۱۱۸-۱۰۳.

- هاشمی، سعید؛ مطیعی لنگرودی، سیدحسن؛ قدیری معصوم، مجتبی و رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۰). تبیین نقش دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در توسعه کارآفرینی روستایی (مطالعه موردی: بهاباد استان یزد)، *پژوش‌های روستایی*، سال دوم، شماره ۱، صص: ۹۳-۱۱۴.
- Askun, B. and Yildirim, N., (2011). Insights on Entrepreneurship Education in Public Universities in Turkey: Creating Entrepreneurs or Not? *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 32, PP. 663-676.
- Chakraborty, D., (2014). Socio-Economic Determinants of Growth of Rural Entrepreneurship in Sonitpur Distric of Assam- an Emprical Study. *Journal of Behavioural Economics, Finance, Entrepreneurship, Accounting and Transport*, 2.1, pp: 26-34.
- Folmer, H., Dutta, S. and Oud, H., (2010). Determinants of Rural Industrial Entrepreneurship of Farmers in West Bengal: A Structural Equations Approach, *International Regional Science Review*, 33 (4), pp: 367-396.
- Galani-Moutafi, V., (2013). Rural space (re)produced e Practices, performances and visions, A case study from an Aegean island. *Journal of Rural Studies*, 32 (4), pp: 103-113.
- Garrett, R.P and Covin, J.G., (2007). A Model of Corporate Entrepreneurship as a Strategic Adaptation Mechanism, *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, 10, pp: 9-31.
- Gurol, Y. and Atsan, N., (2006). Entrepreneurial Characteristics among University Students and Training in Turkey, *Education and Training*, 48 (1), pp: 25-38.
- Kiggundu, M.N., (2002). Entrepreneurs and entrepreneurship in Africa: What is known and what needs to be done, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 7 (3), pp: 239-258.
- Lerner, M. and Haber, S., (2001). Performance factors of small tourism ventures: The interface of tourism, entrepreneurship and the environment, *Journal of Business Venturing*, 16, p: 77-100.
- Littunen, H., (2000). Entrepreneurship and the Characteristics of Entrepreneurial Personality, Greenwood press, United State.
- Markman, G.D. and Baron, R.A., (2003). Person-entrepreneurship fit: why some people are more successful as entrepreneurs than others, *Human Resource Management*, 13, pp: 281-301.
- Nawaz, F., (2009). Critical Factors of Women Entrepreneurship Development in Rural Bangladesh. U.S.A: Bangladesh Development Research Center (BDR). pp: 1-16.
- Politis, D., (2005). The process of entrepreneurial learning: A Conceptual Framework, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 12 (4), pp: 399-424.
- Rehman Sherief, S., (2008). Entrepreneurship as an economic force in rural development, Africa Economic Analysis, Available at: http://www.africaeconomicanalysis.org/articles/gen/rural_entrepreneurship.html.
- Russel, S. and Kerry, A., (2008). Dose School Choice Increase the Rate of Youth Entrepreneurship?, *Economic of Education Review*, 27, PP: 429-438.
- Shane, S., Venkataraman, S., (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research, *Academy of Management Review*, 25, pp: 217-226.
- Stel, A., Caree, M. and R. Thurik., (2004). The effect of entrepreneurship on national economic growth: An analysis using the GEM database, The First GEM Research Conference, Entrepreneurship, Government Policies, and Economic Growth, Germany, pp: 1-19.
- Thurik, T. and Wennekers, S., (2004). Entrepreneurship, Small Business and Economic Growth, *Small Business and Enterprise Development*, 11, pp: 140-149.
- United Nations., (2009). The Millennium Development Goals Report 2009”, New York: United Nations.
- Urbano, D., Toledano, N. and Soriano, D., (2010). Analyzing social entrepreneurship from an institutional perspective: Evidence from Spain. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(1), pp: 54-69.
- Wagner, J., Sternberg, R., (2004). Start-up activities, individual characteristics, and the regional milieu: Lessons for entrepreneurship support policies from German micro data, *The Annals of Regional Science*, (38), pp. 219-240.